

**A vérgrófnő:
tömeggyilkos vagy áldozat?**

60. oldal

ISSN 2062-9699

A TARTALOMBÓL:

[alkotmány- és jogtörténet]

180 ÉVE SZÜLETETT PÉTERFY SÁNDOR, AZ
EÖTVÖS-ALAP ALAPÍTÓJA
"KIBERJOG" VAGY NETIKETT: AZ INTERNET
SZABÁLYOZÁSÁRA VONATKOZÓ
JOGTÖRTÉNETI ELMÉLETEK

[nevezetes perek]

„IMÁDKOZOM A SZERETET ÉS
A BÉKE VILÁGÁÉRT!” –
MINDSZENTY JÓZSEF, AZ
ELNYOMÁS ELLENI
TILTAKOZÁS ÉS A DIKTATÚRA
ELLENI HARC SZIMBÓLUMA

[jog és kultúra]

TÖRBE EJTVE
ÉG A HÁZUNK

[tartalomjegyzék]

[főszerkesztői köszöntő]	3
-----------------------------------	---

[alkotmány- és jogtörténet]

Gera Anna: Tanulmányút a dualizmusban: a kisdudavótól az elemi iskoláig. A dualizmus közoktatási rendszere I. rész.....	4
Csanádi Ferenc: Az Országgyűlés helyszíneinek változása	8
Polonyi Domonkos: A kivételes hatalom megszüntetése az első világháború után.....	13
Schlaffer Daniella: A kulturális élet szereplőinek korlátozása a Kádár-korszak kezdeti időszakában (1957-1962)	17
Szabó Zsanett: Adalékok az 1867-1890 között működő tanítók egyesülési jogához.....	22
Szabó Zsanett: 180 éve született Péterfy Sándor, az Eötvös-alap alapítója	32
Vincze Zsombor: A magyar büntetés-végrehajtás humanizálódása	40
Zanathy Anna: "Kiberjog" vagy Netikett: Az internet szabályozására vonatkozó jogtörténeti elméletek.....	44

[nevezetes perek]

Újhelyi János Ábel: A Bárdossy-per, mint tendenciózus koncepció per?	53
Sós Marietta: A végrófnő: tömeggyilkos vagy áldozat?	60
Kovács Petra Júlia: „Imádkozom a szeretet és a béke világáért!” – Mindszenty József, az elnyomás elleni tiltakozás és a diktatúra elleni harc szimbóluma	65

[jog és kultúra]

Filmajánló • Törbe ejtve	71
Könyvajánló • Ég a házunk	72

[tdk hírek]

Kún Hanga Cecilia: Bemutatkozik a MÁJT TDK	73
---	----

[jogtörténeti érdekességek]

Csanádi Ferenc: Érdekességek a jogtörténet világából.....	74
--	----

A címlapon: **Báthory Erzsébet. Készítette: Anthonie Blocklandt van Montfoort, 1580.**
Forrás: <http://costumecon.blogspot.com/2018/08/igy-oltoztek-ok-2-resz-bathory-erzsebet.html>

© Kún Hanga Cecilia, Schlaffer Daniella 2021
© A szerzők, 2021
© Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék, Joghistoria, 2021

Folyóiratunkba továbbra is szeretettel várjuk minden publikálni vágyó hallgató tudományos igényű munkáját, legyen annak témája akár a magyar, akár az egyetemes állam- és jogtörténet.

Elérhetőségünk: joghistoria@gmail.com

“Kiberjog” vagy Netikett: Az internet szabályozására vonatkozó jogtörténeti elméletek

Írta: ZANATHY ANNA

Az internethasználat elterjedésével egyidejűleg merült fel az internet szabályozása iránti igény is. Ezzel kapcsolatban azonban számtalan kérdés fogalmazódott meg: lehetséges-e egyáltalán egy földrajzi határokat nem ismerő, fizikailag kézzel nem megfogható hálózatot szabályozni, és ha igen, akkor azt milyen eszközökkel, milyen formában lehet megvalósítani, illetve a szabályok követését miként lehet ellenőrizni.¹

Az internetszabályozásra számos versengő irányzat kínált különböző megoldásokat.² Ezen elméletek közül a négy legfontosabb: (i) a cyberlibertarism; (ii) cyberpaternalism; (iii) speciális szabályozási tér elmélete; és (iv) az integrált szabályozás elmélete. Jelen cikk célja ezen, az internet szabályozására vonatkozó elméletek átfogó ismertetése.

„Cyberlibertarianism” - A jogmentes tér mítosza

A cyberlibertarianism („kiberlibertarizmus”) az internet kialakulásával egyidőben fejlődött ki, és a 80-as, valamint a 90-es évek elején élte fénykorát. A cyberlibertarianism az internet korai korszakának szellemét tükrözte, és így az internetre vadnyugatként tekintett, ahol a szólásszabadság és a véleménynyilvánítás szabadsága szabadon szárnyalhatott bármilyen állami szabályozás vagy jogi korlátozás nélkül.³ A jogmentes tér mítoszának képviselői közé tartoztak többek között David Jhonson, David Post⁴ és Jhon Perry Barlow. (Jhon Perry Barlow volt egyébként az első, aki az internetet a „kibertér” (cyberspace) elnevezéssel illette.⁵)

A *cyberlibertarianism* – ahogy arra az elmélet neve is utal – elutasította bármely állam

vagy nemzetközi szervezet beavatkozását, és a hangsúlyt kizárólag a felhasználók önszabályozására helyezte.⁶ Az elmélet képviselői abból indultak ki, hogy mivel az interneten nem érvényesülnek a fizikai, földrajzi határok, így a kibertér természeténél fogva *de facto* alkalmatlan a tradicionális értelemben vett jogi szabályozásra (*jogmentes tér mítosza*).⁷

A cyberlibertarianism értelmében azonban az internet nem csupán *de facto*, hanem *de lege* is alkalmatlan volt a szabályozásra. A nemzetközi jog egyik legfontosabb alapelve, hogy egy állam a szuverén hatalmát kizárólag a területi határain belül gyakorolhatja. A területi határok tehát valójában az állam végrehajtási jogának, az állami kényszer gyakorlásának tényleges határait határozzák meg. Mivel azonban a cyberlibertarianism szerint az internet egy olyan, szuverén határokat nem ismerő virtuális tér, amely az országok felett „lebeg”, és így az lehetetlenné teszi az államok számára, hogy kizárólag a saját területükön gyakoroljanak kontrollt, a jogmentes tér mítosza értelmében bármilyen állami beavatkozás, szabályozás illegitim.⁸ A cyberlibertarianism elmélete mögött tehát valójában az a jogi érvelés húzódott, hogy mivel egy országnak sincs kizárólagos joghatósága az internet felett, így valójában egyetlen országnak sem állapítható meg joghatósága.⁹

Az internet állami szabályozásának elutasítása azonban semmiképpen sem jelentett egy anarchikus társadalmi rend interneten való kiépítése iránti elköteleződést.¹⁰ Ezen elmélet képviselői ugyanis az internetet egy olyan térként képelték el, ahol szabályrendszerként a felhasználók által kialakított etikai normarendszer, az ún. “netikett”, érvényesült volna.¹¹ David Jhonson és David Post az interneten érvényesülő „netikett-et” a kereskedők által a középkorban

alkalmazott Lex Mercatoria-hoz hasonlították. A Lex Mercatoria-t a kereskedők ugyanis pontosan azon problémára adott válaszként fogadták el, miszerint a kereskedők a jogvitáikkal nem tudtak és nem is akartak a kereskedelmet nem ismerő és az iránt egyáltalán nem érdeklődő földesurakhoz fordulni.¹²

A cyberlibertarianism értelmében tehát az internet polgárai (netizens) egy olyan önszabályozáson alapuló rendszert alakítottak volna ki,¹³ amelyben (i) az internetfelhasználók és szolgáltatók alkotják a szabályokat; (ii) az így közösen kialakított etikai kódexek megszegése egyeztető fórumon kerül elbírálásra;¹⁴ (iii) a közösség által elfogadott szankciókat pedig technikai eszközökkel (pl.: felhasználói fiók megszüntetése, feltöltött tartalom törlése stb.) rendszeroperátorok (system operators) hajtják végre.¹⁵

Az önszabályozás mellett szólt egyrészt, hogy a szabályokat olyanok alkotják, akik a legközelebről ismerik mind az igényeket, mind a szabályozandó viszonyokat. Másrészt, hogy egyedül ez a szabályozási mód képes az internet gyors változásával lépést tartani azáltal, hogy a demokratikus alapelveket úgy juttatja érvényre, hogy közben az általa megalkotott norma rugalmas marad.¹⁶ Végezetül pedig az önszabályozás harmadik előnye, hogy a joghatósági kérdések, konfliktusok hiányában önszabályozás esetén nem kérdőjelezhető meg az elfogadott normák és végrehajtott szankciók legitimitása.¹⁷

„Cyberpaternalism”

A cyberpaternalism („kiber-paternalizmus”) a cyberlibertarianism által felvetett kérdések megválaszolására, illetve a cyberlibertarianism által hirdetett eszmékkel szembeni kritika megfogalmazására jött létre. Felismerve az interneten megvalósuló jogsértések, bűncselekmények fékezhetetlen terjedését, a cyberpaternalism mindenekelőtt tagadta az interneten keresztül felmerülő jogviszonyok pusztán önszabályozás útján való rendezését.

A cyberpaternalism, a cyberlibertarianism-sal ellentétben, ugyanis az internetet nem a szólásszabadság fellegváraként látta, hanem sokkal inkább egy fertőként, ahol olyan súlyos bűncselekmények, mint például gyermekpornográfia, csalás, személyiséglopás, terrorizmus és drogkereskedelem, büntetlenül virágozhat.¹⁸ A cyberpaternalism továbbá elutasította a cyberlibertarianism képviselői által hirdetett azon gondolatot, miszerint mivel a kibertérben nem érvényesülnek az államhatárok, így az internet természeténél fogva immunis bármilyen állami szabályozásra.¹⁹

A szakirodalom a cyberpaternalism-nak két alágát különbözteti meg: (i) cyber-realism; és (ii) techno-determinism.²⁰ A cyber-realism értelmében az interneten konfrontálódó jogrendszerek következtében felmerülő joghatósági kérdések egyáltalán nem újszerű problémák a nemzetközi jogban. A közlekedés, kommunikáció területén bekövetkezett fejlődés ugyanis már jóval korábban arra kényszerítette az államokat, hogy szakítsanak a területi elven alapuló joghatóság elméletének kizárólagos alkalmazásával, valamint, hogy ismerjék el az idegen jogrendszerek extraterritoriális érvényesülését.²¹

A cyber-realism szerint a cyberlibertarianism képviselői akkor követtek el logikai hibát („kibertéri logikai hiba” („cybespace fallacy”)), amikor az internetre olyan szuverén határokat nem ismerő önálló jogrendszerként gondoltak, amely kizárólag a virtuális térben létezik. A fizikai megtestesülés hiányából pedig a cyberlibertarianism képviselői továbbá – a cyber-realism szerint tévesen – azt a következtetést vonták le, hogy egyetlen országnak sincs kizárólagos joghatósága az internet felett és így bármely ország internetet szabályozó jogszabályi rendelkezése de lege és de facto illegitim.

A cyber-realism képviselői ezen „kibertéri logikai hibát” az alábbi érveléssel igyekeztek orvosolni. Mivel az internet végső soron nem más, mint egy kábelekkel összekötött számítógéphálózat, így a kibertér több ponton is összekapcsolódik a való világgal (pl.: az

internetfelhasználók tartózkodási helye, a számítógépek, kommunikációs eszközök fekvése stb.). A kibertérnek ezen való világban megjelenő leképeződései különböző államok joghatóságai alá tartoznak, így az internetet valójában nem hogy nulla, hanem egyszerre több, egymással versengő jogrendszer is szabályozza.²² Mivel azonban az internet pontosan csak annyira globális jelenség, mint bármelyik másik nemzetközi együttműködést igénylő terület (pl.: tengerjog, légi jog, nemzetközi kereskedelem stb.)²³, így annak állami szabályozása nem okozhat problémát pusztán a különböző jogrendszerek összeütközése miatt.

A cyber-realism képviselői közé tartoztak többek között Jack Goldsmith, Tim Wu és Chris Reed.

A cyberpaternalism keretében kialakult második irányzat, a techno-determinism (vagy más néven Berkman iskola) Lawrence Lessig munkássága következtében vált ismertté, noha ezen elmélet kialakulása Joel Reidenberg *Lex Informatica – The formulation of Information Policy Rules Through Technology* című szakcikkében foglaltakra vezethető vissza.²⁴

Reidenberg a jogmentes tér mítosza és a Berkman iskola közötti kapcsolatot alakította ki azáltal, hogy elismerte a cyberlibertarianism azon elgondolását, miszerint az internet szabályozása, annak struktúrája miatt szükségszerűen csak a területi határok figyelmen kívül hagyása mellett valósítható meg; ugyanakkor Reidenberg azt is hangsúlyozta, hogy a kibertér szabályozásával összefüggésben az államot és a jogszabályokat egy új fajta „szabályozás” (*Lex Informatica*) váltotta fel, amelynek értelmében az internetfelhasználókat egyrészt az internet szolgáltatók közötti szerződéses, másrészt az internet technológia felépítése szabályozza.²⁵

Reidenberg az internet szabályozás alapjainak lefektetése érdekében Thomsonhoz és Posthoz hasonlóan a *Lex Mercatoria*-ból, a középkorban a kereskedelmi viszonyokat rendező önszabályozás keretében elfogadott és alkalmazott nemzetközi szabályzatból, indult ki.²⁶ Felismerve,

hogy a jogszabályok csak pontosan körülhatárolt, az államok kizárólagos szuverén hatalma alatt álló területeken belül érvényesíthetők,²⁷ Reidenberg egy, a *Lex Mercatoria*-hoz hasonló, az interneten felmerülő jogviszonyok rendezésének elsődleges forrásaként alkalmazandó *soft law*, a *Lex Informatica* elfogadására tett javaslatot.²⁸

Reidenberg elképzelése szerint a *Lex Informatica* technológia sztenderdek összessége, amely a technológiai lehetőségek és a rendszerek struktúráinak szabályozása útján közvetve képes az internetfelhasználók magatartásait rendezni.²⁹ A *Lex Informatica* tehát lényegében magát a hálózatot jelentette, amely így közömbösnek bizonyult az államhatárok miatt felmerülő joghatósági konfliktusokra. Ahogy arra már fentebb utaltunk a *Lex Informatica* tartalmát egyrészt a technológiai lehetőségek másrészt pedig a fogyasztók (internet-felhasználók) által kialakított gyakorlatok határozták meg. A *Lex Informatica* elsődleges forrásai („jogalkotója”) tehát az interneten keresztül működő technológiák fejlesztői; míg a *Lex Informatica* szabályrendszere („rendelkezései”) automatikusan, önmaguktól kerülnek végrehajtásra.³⁰

A Reidenberg által leírt *Lex Informatica* tehát az alábbi három előnnyel rendelkezett: (i) a *Lex Informatica* alkalmazását nem befolyásolják a nemzethatárok; (ii) a *Lex Informatica* rugalmas és egyszerre valamennyi állam jogszabályainak megfelelő szabályozást biztosít; valamint (iii) a *Lex Informatica* betartásának felügyelete és végrehajtása automatikusan valósul meg.

A speciális szabályozási tér

A speciális szabályozási tér képviselői az internetre, mint speciális szabályozási tárgyra tekintenek, amelynek saját törvényeit kell megalkotni. Az internetet tehát egy szuverén államként látták, ami a hálózaton létezik a felhasználók és a számítógépek fizikai helyétől függetlenül.³¹ A speciális szabályozási tér képviselői tehát abból indultak ki, hogy a hatályos jogszabályok nem alkalmasak és nem is képesek az

interneten keletkező jogviszonyokat rendezni. Lawrence Lessig a Code 2.0. című könyvében ezt a jelenséget „rejtett kétértelműségnek” („latent ambiguity”) nevezte.³²

Az integrált szabályozás – „A ló joga”

1996-ban a Chicagói egyetemen megrendezett „A kibertér joga” („Law of Cyberspace”) című konferencián Frank H. Easterbrook fellebbviteli bíró hatalmas botrányt kavart az előadásával, amelyben a kibertér jogát (kiberjog (cyberlaw)) a lovakat szabályozó joghoz („law of horse”)³³ hasonlította. (A ló joga kifejezés a Chicago-i egyetem korábbi dékánjának, Gerhard Gasper-nek azon elgondolására utalt, miszerint a jogi kar nem dilettáns majmokat képez, így szükségtelen a jogszabályi rendelkezések speciális esetekre történő alkalmazását külön tárgyként tanítani. Gerhard Gasper szerint tehát a jogi karnak nem feladata a lovakkal összefüggésben felmerülő jogviták (pl.: ló által okozott kár megtérítése iránti jogvita) rendezésére szolgáló speciális jog („a ló joga”) oktatása, helyette a diákoknak az általános jogelveket, jogszabályi rendelkezéseket (pl.: kötelmi jog, kártérítési jog stb.) kell elsajátítani.)³⁴

Easterbrook bíró tehát – a konferencián megjelent IT jogászok dilettánsoknak nyilvánítását követően – amellet foglalt állást, hogy a kiberjog, mint önálló jogág – a ló jogához hasonlóan – nem létezik, hiszen az valójában nem más, mint a már létező és hatályos jogszabályok kibertérben történő alkalmazása.³⁵ Ebből következőleg Easterbrook az interneten felmerülő jogviszonyok szabályozásával összefüggésben többek között az alábbiakat tanácsolta a konferencián megjelent hallgatóság számára.

1. „*Folytasd tovább, amit eddig csináltál*”: az interneten felmerülő jogviszonyok nagy része a hatályos jogszabályok megfelelő alkalmazásával könnyen azonosítható és rendezhető. Szükségtelen tehát újabb jogszabályok elfogadása pusztán azért, mert a jogviszony nem a való világban, hanem a kibertérben keletkezett.³⁶

2. „*Tedd világosabbá a jogszabályokat*”: tagadhatatlan ugyanis, hogy a kibertér, természeténél fogva, egyes jogszabályok értelmezését megnehezítette. Abban az esetben tehát, amennyiben egy jogszabályi rendelkezés alkalmazása nem egyértelmű, úgy az adott jogszabályi előírás módosítása szükséges a világos jogalkalmazás és a jogbiztonság biztosítása érdekében. A jogalkotónak azonban tartózkodnia kell az internet ex ante szabályozásától, vagyis attól, hogy az interneten potenciálisan kialakuló jogviszonyokat valós vagy vélt érdekek mentén előzetesen rendezze.³⁷

3. „*Teremts tulajdoni viszonyokat ott, ahol még nincsenek*”: az internetet, a fizikai valósághoz hasonlóan, egy olyan világgá kell alakítani, ahol a „mindennapi életet” elsősorban a tulajdonjog rendezi.³⁸

Ugyan kétségtelenül vitatható Easterbrook bírónak az IT jogászok dilettantizmusával, illetve a kiberjog létének teljes megalapozatlanságával kapcsolatos véleménye, Easterbrook bíró valójában csak az internet szabályozás egyik legelterjedtebb elméletének, az integrált szabályozásnak az alapjait ismertette. Az integrált szabályozás értelmében ugyanis az interneten keletkező jogviszonyok a társadalmi struktúra integráns részei. Az irányzat gondolkodói tehát az internetszabályozás megvalósítását a már létező jogszabályok kisebb-nagyobb átalakításában látták. Az internet elterjedésével és az azon létrejövő életviszonyok számának növekedésével ugyanis egyre világosabbá vált, hogy az internet nem vonható ki a létező büntető jogi, polgári jogi vagy a jog más területeinek szabályozása alól.³⁹ Nyilván elképzelhetetlen lenne egy olyan világ, amelyben ugyanazon termék vevőjét eltérő jogok illethetik és kötelezettségek terhelhetik, attól függően, hogy az interneten vagy a valós életben kötött adásvételi szerződést.

Ezen elmélet értelmében tehát az internetnek egyetlen egy olyan területe sincs, amely jogon kívül állna. Ebből következően az interneten, pon-

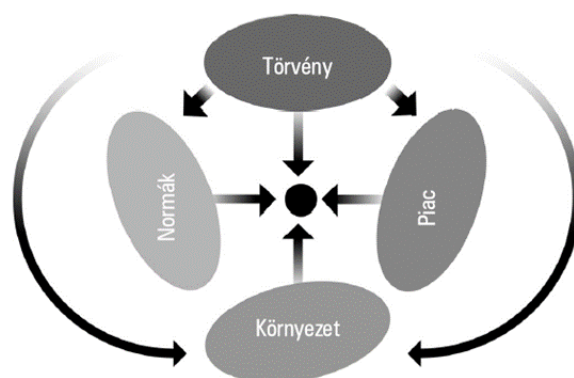
tosabban annak segítségével elkövetett jogsértésekre a jogsértés időpontjában hatályos jogszabályok irányadóak.⁴⁰ Így például, ha egy közösségi oldalon valakinek a képmáshoz való jogát megsértették, akkor ugyanúgy a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: a Ptk.) az irányadó, mintha a jogsértést nem a virtuális, hanem a való világban követték volna el.

„Kód-jog” („Code is law”)

Valamennyi fentebb ismertetett elmélet azon kérdésre kívánt választ találni, hogy a jog miként képes az internetet, illetve az interneten keresztül megvalósuló emberi magatartásokat szabályozni. A teljesség érdekében azonban szükséges megjegyezni, hogy Lawrence Lessig szerint a jog csupán egy a négy szabályozási eszköz közül, amely egy személy viselkedését meghatározza. Annak érdekében, hogy az internet működéséről és szabályozásáról átfogó képet kaphassunk, elkerülhetetlen Lessig Lawrence ezen elméletének, illetve azzal összefüggésben megfogalmazott kritikáknak és alternatív javaslatoknak a részletes bemutatása.

Lessig elképzelése értelmében valamennyi szabályozás középpontjában a szabályozni kívánt alany, a szánalmas pont („pathetic dot”) áll, amelyet az alábbi négy erő szabályoz: jog, társadalmi norma, piac, valamint a fizikai környezet.⁴¹ Ezen erők azonban természetesen nem egymástól függetlenül fejtik ki hatásukat, hiszen azok egymást erősíthetik, gyengíthetik vagy pusztán egyéb indirekt módon befolyásolhatják.⁴² Példának okáért a jogi norma közvetlenül befolyásolja a piacot, amikor az adásvétel tárgyát szabályozza (pl.: szerverkedelem tilalma), a piacon érvényesülő árak továbbá meghatározzák a fizikai környezetünket (pl.: az olcsó építőanyagok az épületek számának növekedéséhez vezetnek), a fizikai környezetünk pedig hatást gyakorol a társadalmi normákra (pl.: a nagy számban elérhető épületek megerősítik a magán-szféra iránti igényünket).⁴³ Lessig szerint tehát valamennyi szabályozás ezen négy erő összessége, illetve az általuk kifejtett hatások, bennük megtestesülő értékek közötti kereskedelem.⁴⁴ (Lessig által

elgondolt szabályozási modellt az alábbi ábra szemlélteti.)⁴⁵

A jog – Lessig definíciója értelmében – a legitim jogalkotó által elfogadott előírás, amely a szánalmas pont magatartását azáltal szabályozza, hogy meghatározza a megengedett tevékenység kereteit, illetve szankciókat állapít meg ezen határok átlépése, jogsértés esetén.⁴⁶ A szabályozni kívánt alany tehát azért nem fogyaszt kábítószert Magyarországon, mert tudja, hogy az szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény.

Lessig elgondolása értelmében a társadalmi norma a joghoz hasonlóan, negatív következmények kilátásba helyezésével, ex post módon korlátozza az emberi magatartást. A társadalmi normák azonban a jogszabályi rendelkezésektől eltérő módon kerülnek kikényszerítésre, hiszen ezen normák megsértése esetén fenyegető szankciók decentralizáltak, illetve azok végrehajtásáért nem a kormány, hanem a közösség felel.⁴⁷ Példának okáért tehát, a szánalmas pont azért nem szív el egy cigarettát egy csecsemő jelenlétében, mert tudja, hogy az rosszallást (megvető tekinteteket, akár egy-két szúrós megjegyzést is) váltana ki a társadalom részéről.⁴⁸

Lessig elméletében a harmadik szabályozó erő a piaci erő, amely a piaci szereplők magatartását az árakon keresztül határozza meg. A szabályozni kívánt alany például a gázolaj árak emelkedése esetén az autó helyett inkább a tömegközlekedési eszközt veszi igénybe.⁴⁹

Lessig végezetül a negyedik szabályozó erőként a minket körülvevő fizikai környezetet határozta meg. Lessig elgondolása értelmében, az, ahogy a saját környezetünket alakítjuk, nagy mértékben befolyásolja a viselkedésünket. Amerikában például a szegráció betiltását követően Long Island kormányzója akként kívánta az afroamerikaiakat távoltartani, hogy olyan magasságú felüljárókat építtetett, amelyek alatt az afroamerikaiak által széles körben igénybe vett buszok nem tudtak áthaladni.

Az internet szabályozás szempontjából Lessig elmélete azért jelentett hatalmas áttörést, mert az amerikai professor érvelése szerint ezen négy szabályozási erő nem csak a való világban, hanem a kibertérben is épp ugyanúgy érvényesül.⁵⁰ A jog – hol hatékonyan, hol kevésbé sikeresen ugyan, de – tagadhatatlanul befolyásolja a kibertérben tanúsított magatartásunkat. A jog által kilátásba helyezett jogkövetkezmények miatt ugyanis nem lopunk személyazonosságot, nem sértjük meg más becsületét, és nem törjük fel a rendőrség biztonsági rendszerét. A társadalmi normák, a joghoz hasonlóan, szintén keretet szabnak az interneten folytatott tevékenységünknek. Beszéljen valaki túl sokat a Facebookon és rövid időn belül a „barátainak” a blokkolt ismerősei között találja magát. Az AOL első kézből tapasztalhatta meg a piaci erőknek a kibertérben kifejtett hatását, amikor az internethez való csatlakozás díját óradíjról általánýdíjra kívánta megváltoztatni. Végezetül, a Lessig modell szerint, a kibertérben érvényesülő negyedik erő a fizikai környezet, vagyis a kód.⁵¹ A kód, illetve a szoftver és hardware az, ami a kibertérrel olyanná teszi, amilyenek azt mi felhasználók érzékeljük.⁵² Az ugyanis, hogy az e-mail fiókunkhoz csak jelszó megadása után férhetünk hozzá, hogy a WhatsApp beszélgetések titkosítottak, vagy, hogy milyen személyes adatok megadása kötelező egy Facebook profil létrehozásához, kizárólag annak az informatikusnak a döntésétől függ, aki ezen programok kódját megírta. A programozók tehát valójában de facto törvényalkotók, hiszen ők döntenek el, hogy a kibertérben mit és hogyan szabad. Lehet arról jogszabályi rendelkezés ugyanis, hogy a személyes

adatok kezeléséhez szükséges hozzájárulás nem köthető ki a szolgáltatás nyújtásának feltételeként, ha ezzel egyidejűleg csak úgy lehet egy Facebook profilt létrehozni, hogy a felhasználó a közösségi oldal által megvalósítandó adatkezelési műveletekhez hozzájárul. (Lessig a Code 2.0. könyvében pontosan ezen felismerés következtében különbözteti meg a keleti part kódexét (East Coast Code) (Washingtonban elfogadott és a US Code-ban kihirdetett jogszabályi rendelkezés) a nyugati part kódjától (West Coast Code) (a Szilícium Völgyben vagy Redmondban írt és műanyagba égetett bitek útján kihirdetett kódok).)⁵³

Abból, hogy a kibertér valójában nem más, mint a programozók által kialakított környezet, közvetlenül következik, hogy azon feltevés, miszerint a kibertér annak természetéből adódóan nem szabályozható, hibás gondolat. Ezen hibás gondolat alapja egyrészt, hogy a kibertér jellege fix, másrészt pedig, hogy ezen állandó, örök adottságok a jogalkotó által nem befolyásolhatók. Ha azonban elfogadjuk Lessig fentebb leírt elméletét, és a kibertérre egy olyan, a programozók elképzelése szerint kialakított környezetre tekintünk, amelyet a többi három szabályozási eszköz közvetve vagy közvetlenül képes befolyásolni, akkor könnyen beismerhető, hogy az internet szabályozásának megközelítése már alapjaiban volt téves.⁵⁴ Az ugyanis tagadhatatlan, hogy az internet jelenlegi felépítése számtalan jogszabályi rendelkezés érvényesülését teszi lehetetlenné vagy legalább is nehezíti meg, ez azonban nem jelenti azt, hogy a kibertér ne lenne szabályozható. Abban az esetben ugyanis, ha a jogalkotó a jogot, a felhasználók közvetlen szabályozása helyett, arra használja, hogy a programozókra ír elő kötelező szabályokat és így befolyásolja a kódot, úgy közvetve egy olyan kibertérrel, környezetet teremt, amelyben a további jogszabályi rendelkezések már szabadon és hatékonyan érvényesülhetnek.

Az internet közvetett jogi szabályozásának kiváló példái a DRM (Digital Rights Management) technológiai megoldások. Az internet használatának elterjedésében sokan a szerzői jogok halálát látták, mivel az internet a szerzői jogi oltalom alatt

álló művek gyors és ingyenes terjesztését, sokszorosítását tette lehetővé.⁵⁵ Az érdekképviseleti szervezetek, illetve a jogalkotók nyomására azonban a programozók rövid időn belül kifejlesztették az ún. DRM technológiai megoldásokat, amelyek lehetővé tették a digitális tartalmaknak az interneten történő elérhetővé tételét, oly módon, hogy azok engedély nélküli másolása vagy terjesztése technikailag lehetetlen volt. Ilyen DRM megoldást használ például az Apple iTunes, amely biztosítja a jogszerűen megvásárolt dalok meghatározott számú eszközre történő másolását, de nem teszi lehetővé ezen daloknak szélesebb körben való terjesztését.⁵⁶

Jogsabályi rendelkezéseknek programozás útján történő érvényre juttatásának másik példája az internetszolgáltatók által használt szűrők („blocking and filtering tools”), amelyek egyes tartalmaknak az interneten való elérhetőségét lehetetlenítették el.⁵⁷ (Az ISP-k által használt szűrők működésének az alapja, hogy, amennyiben a felhasználó egy olyan tiltott weboldalt szeretne felkeresni, amelynek az IP címe vagy a domain neve az ISP-k által vezetett „feketelistán” szerepel, az ISP vagy megtagadja az adott honlaphoz történő hozzáférést vagy az internetfelhasználót egy másik honlagra irányítja.)

A Lessig által kidolgozott modell a 90-es évek végétől a 2000-es évek végéig élte a fénykorát. A 2000-es évek végén azonban mind a jogalkotóknak, mind a jogtudósoknak be kellett látniuk, hogy programozáson alapuló szabályozás önmagában nem elegendő. A DRM technológiai megoldások ellenére tömegesen valósultak meg szellemi tulajdon bitorlások az interneten (elsősorban az illegális fájl-megosztó portálokon), illetve az internetfelhasználók is rövid időn belül megtanulták kijátszani az internetszolgáltatók által alkalmazott szűrőket (pl.: proxy, VPN, IP cím spoofing útján).⁵⁸

Ahogy arra Andrew Murray a „The Regulation of Cyberspace” című könyvében is rámutatott, a Lessig modell és így programozáson alapuló szabályozás gyengesége ugyanis abban rejlett, hogy a modell középpontjában egyetlen egy pont állt, annak ellenére, hogy a szabályozandó individuum semmilyen körülmények között sem tekinthető elszigeteltnek, hiszen az minden esetben egy közösség részét képezi. Murray tehát művében a Lessig modell tovább gondolásaként egy új modellt, az „aktív mátrix modellt” megteremtésére tett javaslatot.⁵⁹ (Murray „aktív mátrix modelljét” az alábbi ábra szemlélteti.)⁶⁰

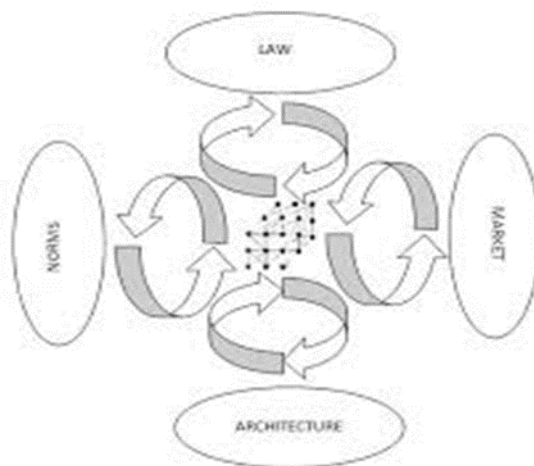

Figure 2. The Network Communication Regulatory Discourse

Murray „aktív mátrix modellje” két szempontból jelentett újdonságot Lessig modelljéhez képest. Egyrészt, ahogy arra már fentebb utaltunk, az „aktív mátrix modellben” a „származási pont” sosem származási és végképp nem egy izolált pont, hanem egy közösség, egy kapcsolathálózat része, amelynek tagjai állandó diskurzusban vannak egymással.⁶¹ A modell középpontjában lévő egyetlen pontot tehát egy pontrendszer váltotta fel.

Murray „aktív mátrix modellje” másrészt felismerte, hogy a szabályozás tárgyára ható erők közül három (a jog, a piac és a társadalmi normák) a társadalom által közvetített korlátok, és így azok a társadalomból eredeztetik a legitimitásukat. A jog ugyanis a szavazók által megválasztott jogalkotók által elfogadott norma, a piaci erők a piaci

szereplők által megtestesített keresletnek és kínálatnak a tükröképei, a társadalmi normák pedig a közösség által elfogadott értékrendek. Következésképpen ezen három erő által megvalósított szabályozás minden esetben egy, a pontokból felépülő társadalom és a szabályozó erő közötti párbeszéd eredménye.⁶²

Murray elmélete értelmében tehát Lessig modellje azért futott zátonyra a valóságban, mert abból a téves feltevésből indult ki, hogy a szabályozás a szabályozó hatalom monológja és nem pedig szabályozó és a szabályozott közötti párbeszéd. Murray továbbá emellett foglalt állást, hogy minden, ami az ember által teremtett, az ember által módosítható is, beleértve így a kiberteret és a szűrőprogramokat is.⁶³ Így, amennyiben a programozáson alapuló szabályozással a szabályozott közösség nem ért egyet, úgy ezen közösség tagjai előbb vagy utóbb megtalálják a programnak azon gyengeségét (pl.: zero-days), amellyel a kódon keresztül megvalósuló szabályozás megkerülhető.

Tökéletes példa az „aktív mátrix modell” működésére a Pirate Bay felszámolására irányuló kísérlettel összefüggésben tapasztaltak. Tekintettel arra, hogy a Pirate Bay egy illegális fájlmegosztó

honlap, így a különböző országok jogalkotói számtalan módon igyekeztek ezen honlapot felszámolni, többek között úgy, hogy az internetszolgáltatókat a website blokkolására kötelezték. Az internetfelhasználók azonban a jogalkotóknak ezen kísérletére tett válaszként tömegével hozták létre a Pirate Bay ún. tükrök-oldalait (másolatait), amelyek, mivel különböző IP címekkel rendelkeztek, nem kerültek az ISP-k által blokkolásra, és így elérhetőek voltak az internetezők számára.

A teljesség érdekében szükséges megjegyezni, hogy Andrew Murray „aktív mátrix modelljét” saját maga fejlesztette tovább. Egyrésztől azért, mert felismerte, hogy az internetfelhasználók közössége nem egy nagy közösségből, hanem számos kisebb, egymást lefedő csoportból épül fel.⁶⁴ Másrésztől pedig azért, mert belátta, hogy a kisebb csoportok sem homogének, hanem éppen ellenkezőleg, valamennyi kapcsolatháló egy vagy több kapuórt („gatekeeper”) ölel fel, akik meghatározzák a közösség többi tagja irányába folyó információ mennyiségét és minőségét.⁶⁵

¹ Pintér Róber (szerk.): Az információs társadalom, Budapest, 2007: 116.o.

² Pintér Róber (szerk.): Az információs társadalom, Budapest, 2007: 116.o.

³ Andrew Murray: Nodes and Gravity in Virtual Space in *Legisprudence*, 5 (2), 2011: 4.o.

⁴ Pintér Róber (szerk.): Az információs társadalom, Budapest, 2007: 117.o.

⁵ Andrew Murray: Nodes and Gravity in Virtual Space in *Legisprudence*, 5 (2), 2011: 4.o.

⁶ Pintér Róber (szerk.): Az információs társadalom, Budapest, 2007: 116-117.o.

⁷ Andrew Murray: Nodes and Gravity in Virtual Space in *Legisprudence*, 5 (2), 2011: 4.o.

⁸ Andrew Murray: Nodes and Gravity in Virtual Space in *Legisprudence*, 5 (2), 2011: 4.o.

⁹ Pintér Róber (szerk.): Az információs társadalom, Budapest, 2007: 116-117.o.

¹⁰ David R Jhonson and David Post : Law and Borders: The rise of the Law in Cyberspace in *Stanford Law Review*, Vol. 48, 1996: 1389.o.

¹¹ Pintér Róber (szerk.): Az információs társadalom, Budapest, 2007: 116-117.o.

¹² David R Jhonson and David Post : Law and Borders: The rise of the Law in Cyberspace in *Stanford Law Review*, Vol. 48, 1996: 1389-1390.o.

¹³ David R Jhonson and David Post : Law and Borders: The rise of the Law in Cyberspace in *Stanford Law Review*, Vol. 48, 1996: 1388.o.

¹⁴ Bayer Judit: Az internet tartalomszabályozása Magyarországon (Önszabályozás versus állami szabályozás) in: Enyedi Nagy Mihály et al. (szerk.): Magyarország médiakönyve 2002. Budapest, 2002: 451.o

¹⁵ David R Jhonson and David Post : Law and Borders: The rise of the Law in Cyberspace in *Stanford Law Review*, Vol. 48, 1996: 1388.o.

¹⁶ Bayer Judit: Az internet tartalomszabályozása Magyarországon (Önszabályozás versus állami szabályozás) in: Enyedi Nagy Mihály et al. (szerk.): Magyarország médiakönyve 2002. Budapest, 2002: 451.o

¹⁷ David R Jhonson and David Post : Law and Borders: The rise of the Law in Cyberspace in *Stanford Law Review*, Vol. 48, 1996: 1387.o.

¹⁸ Andrew Murray: Nodes and Gravity in Virtual Space in *Legisprudence*, 5 (2), 2011: 5.o.

¹⁹ Andrew Murray: *Information Technology Law: The Law and Society*, Oxford, 2016: 66.o.

²⁰ Andrew Murray: Nodes and Gravity in Virtual Space in *Legisprudence*, 5 (2), 2011: 5.o.

²¹ Jack L. Goldsmith: *Against Cyberanarchy* in *University of Chicago Law Occasional Paper*, No. 40, 1999: 6-8.o.

²² Andrew Murray: *Information Technology Law: The Law and Society*, Oxford, 2016: 66.o.

²³ Andrew Murray: Nodes and Gravity in Virtual Space in *Legisprudence*, 5 (2), 2011: 5.o.

²⁴ Andrew Murray: Nodes and Gravity in Virtual Space in *Legisprudence*, 5 (2), 2011: 7.o.

²⁵ Andrew Murray: *Information Technology Law: The Law and Society*, Oxford, 2016: 66.o.

²⁶ Andrew Murray: Nodes and Gravity in Virtual Space in *Legisprudence*, 5 (2), 2011: 7.o.

²⁷ Joel Reidenberg *Lex Informatica – The formulation of Information Policy Rules Through Technology* in 76 *Tex. L. Rev.* 553, 1997-1998: 570.o.

²⁸ Andrew Murray: Nodes and Gravity in Virtual Space in *Legisprudence*, 5 (2), 2011: 7.o.

²⁹ Joel Reidenberg *Lex Informatica – The formulation of Information Policy Rules Through Technology* in 76 *Tex. L. Rev.* 553, 1997-1998: 555.o.

³⁰ Joel Reidenberg *Lex Informatica – The formulation of Information Policy Rules Through Technology* in 76 *Tex. L. Rev.* 553, 1997-1998: 570-572.o.

³¹ Pintér Róber (szerk.): *Az információs társadalom*, Budapest, 2007: 117.o.

³² Lawrence Lessig: *Code 2.0.*, New York, 2006: 155.o.

³³ A ló joga kifejezés utalás a Chicago-i egyetem korábbi dékánjának, Gerhard Gasper-nek elgondolására, miszerint a jogi kar nem dilettáns majmokat képez, így szükségtelen a jogszabályi rendelkezések speciális esetekre történő alkalmazását külön tárgyként tanítani. Gerhard Gasper szerint tehát a jogi karnak nem feladata a lovakkal összefüggésben felmerülő jogviták (pl.: ló által okozott kár megtérítése iránti jogvita) rendezésére szolgáló speciális jogot („a ló joga”) oktatni, helyette a diákoknak az általános jogelveket, jogszabályi rendelkezéseket (pl.: kötelmi jog, kártérítési jog stb.) kell elsajátítani.

³⁴ Frank H. Easterbrook: *Cyberspace and the Law of Horse*, 1996 *University of Chicago Legal Forum* 207, 1996: 207.o.

³⁵ Andrew D. Murray: *The Regulation of Cybespace: Control in the Online Environment*: 9.o.

³⁶ Frank H. Easterbrook: *Cyberspace and the Law of Horse*, 1996 *University of Chicago Legal Forum* 207, 1996: 210.o.

³⁷ Frank H. Easterbrook: *Cyberspace and the Law of Horse*, 1996 *University of Chicago Legal Forum* 207, 1996: 210-211.o.

³⁸ Frank H. Easterbrook: *Cyberspace and the Law of Horse*, 1996 *University of Chicago Legal Forum* 207, 1996: 212.o.

³⁹ Pintér Róber (szerk.): *Az információs társadalom*, Budapest, 2007: 117.o.

⁴⁰ Koltay András - Nyakas Levente (szerk.): *Magyar és európai médiajog*, Budapest, 2012: 587.o.

⁴¹ Lawrence Lessig: *Code 2.0.*, New York, 2006: 122-123.o.

⁴² Lawrence Lessig: *Commentaries The Law of the Horse: What Cyberspace Might Teach* in 113 *Harvard Law Review*, 1999: 509-510.o.

⁴³ Lawrence Lessig: *Commentaries The Law of the Horse: What Cyberspace Might Teach* in 113 *Harvard Law Review*, 1999: 509.o. és 511.o.

⁴⁴ Lawrence Lessig: *Commentaries The Law of the Horse: What Cyberspace Might Teach* in 113 *Harvard Law Review*, 1999: 507.o.

⁴⁵ Lawrence Lessig: *Code 2.0.*, New York, 2006: 130.o.

⁴⁶ Lawrence Lessig: *Commentaries The Law of the Horse: What Cyberspace Might Teach* in 113 *Harvard Law Review*, 1999: 508.o. és Lawrence Lessig: *Code 2.0.*, New York, 2006: 124.o.

⁴⁷ Lawrence Lessig: *Commentaries The Law of the Horse: What Cyberspace Might Teach* in 113 *Harvard Law Review*, 1999: 507.o.

⁴⁸ Lawrence Lessig: *Code 2.0.*, New York, 2006: 122.o.

⁴⁹ Lawrence Lessig: *Code 2.0.*, New York, 2006: 124-125.o.

⁵⁰ Lawrence Lessig: *Commentaries The Law of the Horse: What Cyberspace Might Teach* in 113 *Harvard Law Review*, 1999: 507.o és Lawrence Lessig: *Code 2.0.*, New York, 2006: 124.o.

⁵¹ Lawrence Lessig: *Code 2.0.*, New York, 2006: 124-125.o.

⁵² Lawrence Lessig: *Commentaries The Law of the Horse: What Cyberspace Might Teach* in 113 *Harvard Law Review*, 1999: 508.o.

⁵³ Lawrence Lessig: *Code 2.0.*, New York, 2006: 136.o.

⁵⁴ Lawrence Lessig: *Commentaries The Law of the Horse: What Cyberspace Might Teach* in 113 *Harvard Law Review*, 1999: 505.o.

⁵⁵ Lawrence Lessig: *Commentaries The Law of the Horse: What Cyberspace Might Teach* in 113 *Harvard Law Review*, 1999: 522-523.o.

⁵⁶ Lawrence Lessig: *Code 2.0.*, New York, 2006: 116.o.

⁵⁷ Andrew Murray: *Nodes and Gravity in Virtual Space in Legisprudence*, 5 (2), 2011: 15-16.o.

⁵⁸ Andrew Murray: *Nodes and Gravity in Virtual Space in Legisprudence*, 5 (2), 2011: 11.o. és 16-17.o.

⁵⁹ Andrew D. Murray: *The Regulation of Cybespace: Control in the Online Environment*, 2007: 53-54.o.

⁶⁰ Andrew Murray: *Nodes and Gravity in Virtual Space in Legisprudence*, 5 (2), 2011: 11.o. és 13.o.

⁶¹ Andrew Murray: *Nodes and Gravity in Virtual Space in Legisprudence*, 5 (2), 2011: 12.o.

⁶² Andrew Murray: *Nodes and Gravity in Virtual Space in Legisprudence*, 5 (2), 2011: 13-14.o.

⁶³ Andrew Murray: *Nodes and Gravity in Virtual Space in Legisprudence*, 5 (2), 2011: 17.o.

⁶⁴ Andrew Murray: *Nodes and Gravity in Virtual Space in Legisprudence*, 5 (2), 2011: 18-19.o.

⁶⁵ Andrew Murray: *Nodes and Gravity in Virtual Space in Legisprudence*, 5 (2), 2011: 20-27.o.